บทที่ 3

การเลือกพื้นที่ในการศึกษา และข้อมูลพื้นฐานระดับหมู่บ้าน

ประชากรในหมู่บ้านชนบทภาคเหนือตอนบน โดยส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทางด้านเกษตรกรรมโดยเฉพาะอย่างยิ่งการทำนา ทำไร่ ที่อาศัยความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติเป็นปัจจัยหลักของการผลิต ผลผลิตจึงขึ้นอยู่ความอุดมสมบูรณ์ของที่ดินและแหล่งน้ำ ลักษณะการผลิตไม่มีความแตกต่างกันมากนักในแต่ละหมู่บ้าน สภาพความเป็นอยู่ทั่วไป สภาพทางเศรษฐกิจ ความรู้ และการศึกษาของประชากรมีความใกล้เคียงกัน โดยจะพบว่าลักษณะของอาคารบ้านเรือนในชนบทจะมีความคล้ายคลึงกัน มีแหล่งที่มาของรายได้จากการเกษตรเหมือนกัน ได้รับการศึกษาในระดับเดียวกันได้รับการบริการด้านสาธารณสุขที่ไม่แตกต่างกัน

เมื่อความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติเริ่มลดลง ในขณะเดียวกันการคมนาคมขนส่งดีขึ้น อาชีพทางด้านการเกษตรเริ่มเกิดความความแตกต่างกันในแต่ละหมู่บ้าน โดยบางหมู่บ้านสามารถที่จะพัฒนาระบบการผลิตเข้าสู่ระบบเกษตรแผนใหม่ มีระบบชลประทานที่ดีขึ้นใช้พันธุ์พืชที่ทางราชการส่งเสริม รู้จักใช้ปุ๋ย ยาฆ่าแมลงศัตรูพืช มีการปลูกพืชหมุนเวียน การใช้ที่ดินอย่างมีประสิทธิภาพ มีผลผลิตทางการเกษตรต่อไร่สูงมีรายได้หลักจากการเกษตรที่ค่อนข้างสูง หมู่บ้านที่มีลักษณะดังกล่าวจะพัฒนาไปเป็นหมู่บ้านเกษตรก้าวหน้า ในขณะที่บางหมู่บ้านไม่มีโอกาสพัฒนาระบบการผลิตทางด้านการเกษตรได้ การทำนาต้องอาศัยน้ำฝนเพียงอย่างเดียว ไม่สามารถปลูกพืชหมุนเวียนในฤดูแล้งหรือปลูกพืชหมุนเวียนได้ผลผลิตต่ำไม่คุ้มกับการลงทุน ประชากรที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านลักษณะนี้ จึงจำเป็นต้องแสวงหาอาชีพใหม่ๆเพิ่มขึ้น จึงทำให้เกิดอาชีพนอกภาคเกษตรขึ้นอย่างมากมายหลายอาชีพ และปัจจุบันอาชีพนอกเกษตรได้เพิ่มความสำคัญมากยิ่งขึ้น โดยบางหมู่บ้านได้มีการเปลี่ยนอาชีพเข้าสู่อาชีพภาคอุตสาหกรรมและหัตถกรรมมากยิ่งขึ้น ในขณะที่บางหมู่บ้านได้เข้าสู่อาชีพบริการและบางหมู่บ้านยังคงมีการประกอบอาชีพแบบดั้งเดิมเป็นหมู่บ้านที่มีลักษณะการผลิตเพื่อยังชีพเหมือนเดิม

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้จึงได้นำลักษณะการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการจ้างงานที่เกิดขึ้นดังกล่าว เป็นตัวแปรที่จะนำมาศึกษาถึงผลกระทบของโอกาสทางการศึกษาของเด็กผู้หญิง ที่อยู่ในหมู่บ้านโครงสร้างทางเศรษฐกิจที่แตกต่างกัน

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

3.1 พื้นที่หมู่บ้านเป้าหมาย งานวิจัยนี้ได้กำหนดไว้ 4 ลักษณะที่แตกต่างกันจำนวน 8 หมู่บ้าน ดังนี้

1. หมู่บ้านที่ผู้หญิงมีรายได้จากการเกษตรในพื้นที่เกษตรก้าวหน้า ได้แก่
   หมู่บ้านร่มหลวง หมู่ 4 ต.แม่แฝก อ.สันทราย จ.เชียงใหม่
   หมู่บ้านแม่กุ้งบก หมู่ 2 ต.สันกลาง อ.สันป่าตอง จ.เชียงใหม่
2. หมู่บ้านที่ผู้หญิงมีรายได้จากพื้นที่เขตเกษตรล้าหลัง ได้แก่
   บ้านสา หมู่ 3 ต.แม่เจดีย์ อ.เวียงป่าเป้า จ.เชียงราย
   บ้านกุงไม้สัก หมู่ 2 ต.ป่างหมู อ.เมือง จ.แม่ฮ่องสอน
3. หมู่บ้านที่ผู้หญิงทำงานในอุตสาหกรรมบริการและบันเทิง ได้แก่
   (ชื่อหมู่บ้าน และ ตำบล เป็นนามสมมุติ)
   บ้านเอื้องเหนือ หมู่ 2 ต.หาดทราย อ.เทิง จ.เชียงราย
   บ้านป่าเอื้อง หมู่ 2 ต.สายลม อ.เทิง จ.เชียงราย
4. หมู่บ้านที่ผู้หญิงทำงานในโรงงานขนาดใหญ่ และทำงานหัตถกรรม ได้แก่
   บ้านป่าสักน้อย หมู่ 3 ต.แม่ปูคา อ.สันกำแพง จ.เชียงใหม่
   บ้านจำบอน หมู่ 3 ต.ศรีบัวบาน อ.เมือง จ.ลำพูน

3.2 วิธีการคัดเลือกหมู่บ้าน เพื่อให้ตรงกับหมู่บ้านทั้ง 4 ลักษณะดังกล่าว โดย

1. ใช้ข้อมูลจากแบบสอบถามข้อมูลพื้นฐานระดับหมู่บ้าน ปี 2531 ของคณะกรรมการพัฒนาชนบทแห่งชาติ เป็นแนวทางในเบื้องต้น
2. จากการเข้าไปสังเกต และสอบถามเพิ่มเติมในหมู่บ้านที่ได้คัดเลือก
3. เลือกหมู่บ้านที่มีลักษณะตรงกับหรือใกล้เคียงกับลักษณะที่ต้องการมากที่สุด

อย่างไรก็ตาม เนื่องจากระบบเศรษฐกิจที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในระยะ 3 ถึง 4 ปี ที่ผ่านมา ทำให้เกษตรกรบางรายขายที่นาได้ในราคาที่สูง อาชีพการเกษตรจึงมีผู้สนใจน้อยลง หันไปประกอบอาชีพนอกภาคเกษตรมากขึ้น ซึ่งจะทำให้มีบางหมู่บ้านที่มีลักษณะ

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

การประกอบอาชีพหลักเกษตรกรรม เริ่มมีอาชีพนอกภาคเกษตรเพิ่มขึ้นโดยเฉพาะหมู่บ้านที่อยู่ใกล้อำเภอเมืองเชียงใหม่ อย่างไรก็ตามการคัดเลือกหมู่บ้านในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ตรงกับลักษณะที่ตั้งไว้ค่อนข้างสูง

ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาเป็นข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) เป็นข้อมูลเชิงตัดขวาง (Cross Section Data) ที่ได้จากการสัมภาษณ์ตัวอย่างประชากรกลุ่มเป้าหมายโดยใช้แบบสอบถามที่สร้างขึ้นเอง ซึ่งกลุ่มประชากรดังกล่าวนี้ได้แก่ ผู้ปกครอง (ที่อาจเป็นบิดา มารดา หรือญาติ ผู้ใหญ่คนใดคนหนึ่งที่มีส่วนกำหนดโอกาสทางการศึกษาของบุตรหลานในปกครอง) ที่มีบุตรหลานเป็น ผู้หญิงช่วง 12-18 ปี ที่มีบุตรหลานผู้หญิงที่จบประถมศึกษาแล้ว ทั้งที่ได้เรียนต่อและมิได้เรียนต่อในระดับมัธยมศึกษาตอนนี้ โดยไม่จำกัดว่าปัจจุบันยังอยู่ร่วมกันในครัวเรือนหรือไม่ แต่จะไม่นับรวมบุตรคนที่แยกไปตั้งครอบครัวใหม่

3.3 ลักษณะของหมู่บ้านเป้าหมาย

3.3.1 หมู่บ้านก้าวหน้า

หมู่บ้านร่มหลวง บ้านแม่กุ้งบก เป็นตัวแทนของหมู่บ้านก้าวหน้า ซึ่งเป็นหมู่บ้านที่ตั้งอยู่ในจังหวัดเชียงใหม่ สิ่งที่หมู่บ้านทั้งสองมีลักษณะที่เหมือนกันก็คือ เป็นหมู่บ้านที่มีผลผลิตทางการเกษตรสูง ทำนาได้ผลผลิตประมาณ 60-80 ถังต่อไร่ สามารถปลูกข้าวได้ปีละ 2 - 3 ครั้ง มีการปลูกพืชหมุนเวียนที่สามารถทำรายได้แก่เกษตรกรได้สูงได้แก่ การปลูกมันฝรั่ง พริก ถั่วเหลือง เป็นต้น โดยส่วนใหญ่จะเป็นพันธุ์พืชที่ทางราชการส่งเสริม และเป็นที่ต้องการของท้องตลาด โดยได้รับการแนะนำจากสถาบันการศึกษาโดยเฉพาะคณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ที่ใช้หมู่บ้านแม่กุ้งบก เป็นสถานที่ทดลองปลูกพืชผักต่าง ๆ ส่วนบ้านร่มหลวงนั้นอยู่ใกล้สถาบันเทคโนโลยีการเกษตรแม่โจ้ ซึ่งเกษตรกรสามารถที่จะปรึกษาหรือสอบถามได้เมื่อมีปัญหาด้านการประกอบอาชีพด้านการเกษตรและทั้งสองหมู่บ้านอยู่ในเขตชลประทาน

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

ประชากรของทั้งสองหมู่บ้านโดยส่วนใหญ่จึงมีรายได้จากการเกษตรเป็นสำคัญ ในขณะที่ประชากรในหมู่บ้านสามารถประกอบอาชีพในภาคเกษตรความเป็นเมืองเริ่มขยายตัวเข้าไปสู่หมู่บ้านดังกล่าว เริ่มจากการมีถนนที่ดีมีรถเมล์ผ่าน มีไฟฟ้าใช้ มีโทรศัพท์สาธารณะในหมู่บ้าน สิ่งที่ตามที่สำคัญก็คือการรับทราบข่าวสาร ความเคลื่อนไหวทางด้านต่าง ๆ ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง

3). คนในหมู่บ้านมีโอกาสไปทำงานนอกภาคเกษตรและกลับมาแนะนำคนในหมู่บ้านให้เริ่มหันมาให้ความสนใจประกอบอาชีพทางนอกเกษตรเพิ่มขึ้น เช่น อาชีพตัดเย็บเสื้อผ้า ทอไหม พรม โรงงานทำอิฐ เป็นต้น

4). ราคาที่ดินสูงขึ้นทำให้เกษตรกรบางส่วนเริ่มขายที่ดินที่เป็นพื้นที่เพาะปลูกทำให้ที่ดินที่เหมาะสมสำหรับการเพาะปลูกลดลงไปอีก

จากสาเหตุอย่างน้อยสี่ประการดังกล่าวข้างต้น ทำให้ผู้ปกครองบางส่วนเริ่มเห็นความสำคัญของอาชีพนอกเกษตรเพิ่มขึ้น ในฐานะทางเลือกใหม่สิ่งเหล่านี้คาดว่าจะนำไปสู่การตัดสินใจที่จะ ให้บุตร/หลานในครัวเรือนเข้ารับการศึกษาในระดับเกินภาคบังคับมากขึ้น

สำหรับหมู่บ้านที่ไม่สามารถที่จะพัฒนาระบบการเกษตรให้เป็นเกษตรแผนใหม่ เนื่องจากมีปัจจัยที่ไม่เอื้ออำนวยหลายประการ โดยเฉพาะการขาดแคลนแหล่งน้ำซึ่งเป็นปัญหาที่ค่อนข้างจะแก้ไขยาก ถึงแม้ว่าจะเป็นนโยบายหลักของทางราชการที่พยายามที่จะช่วยเหลือเกษตรกรอย่างต่อเนื่องเสมอมา หมู่บ้านเหล่านี้จึงได้พัฒนาโครงสร้างของการประกอบอาชีพนอกภาคเกษตรดังได้กล่าวมาแล้วข้างต้น ในที่นี้ให้ความสนใจหมู่บ้านในสามลักษณะ โดยมีลักษณะ ดังนี้

3.3.2 หมู่บ้านล้าหลัง (เกษตรน้ำฝน)

บ้านกุงไม้สัก กับ บ้านสา เป็นหมู่บ้านที่ใช้เป็นตัวแทนของหมู่บ้านล้าหลังหมู่บ้านลักษณะนี้ จะมีความด้อยกว่าหมู่บ้านก้าวหน้าค่อนข้างมาก ไม่ว่าจะเป็นทั้งทางด้านโครงสร้างพื้น

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

ฐาน ด้านสภาพทางเศรษฐกิจ การติดต่อสื่อสาร ลักษณะที่ใกล้เคียงกันทั้งสองหมู่บ้านก็คือ อาชีพหลักทำการเกษตรที่อาศัยน้ำฝนไม่มีระบบชลประทาน จำนวนผลผลิตขึ้นอยู่กับดินฟ้าอากาศในแต่ละปี ผลผลิตจากการทำนา ทำไร่จึงไม่แน่นอนบางปีอาจจะได้มาก บางปีได้น้อย ผลผลิตข้าวเปลือกโดยเฉลี่ยประมาณ 30 -50 ถังต่อไร่ สภาพความเป็นอยู่ของประชากรส่วนใหญ่ ยังคงปรากฏความเป็นอยู่แบบดั้งเดิมทั้งอาคารบ้านเรือน การแต่งกาย วัฒนธรรมประเพณี ความเชื่อ ในแต่ละหมู่บ้าน การติดต่อสื่อสารหรือการรับทราบความเคลื่อนไหวทั้งทางเศรษฐกิจ สังคมด้อยกว่าหมู่บ้านก้าวหน้า จากสาเหตุดังกล่าวประชากรในหมู่บ้าน จึงอาจจะยังคงเหมือนหมู่บ้านแบบดั้งเดิม

3.3.3 หมู่บ้านอุตสาหกรรม

หมู่บ้านป่าสักน้อย และหมู่บ้านจำบอน ทั้งสองหมู่บ้านนี้ได้เริ่มเปลี่ยนโครงสร้างทางเศรษฐกิจโดยจะมีการประกอบอาชีพนอกภาคเกษตรมากขึ้น เนื่องจากอาชีพภาคเกษตรซึ่งเป็นอาชีพดั้งเดิม เริ่มมีปัจจัยที่ไม่เอื้ออำนวยหลายประการ โดยเฉพาะการขาดแคลนแหล่งน้ำไม่สามารถที่จะปลูกพืชหมุนเวียนได้และที่ดินเริ่มจะเปลี่ยนสภาพจากพื้นที่สำหรับเพาะปลูกเป็นพื้นที่ปลูกที่อยู่อาศัยบ้านจัดสรร และสถานที่ประกอบการมากขึ้น และอาชีพนอกภาคเกษตรจึงนับวันที่จะมีความสำคัญมากยิ่งขึ้น อาชีพนอกภาคเกษตรของทั้งสองหมู่บ้านก็คือ อาชีพหัตถกรรมและอุตสาหกรรมในโรงงาน โดยทั้งสองหมู่บ้านเป็นตัวแทนของหมู่บ้านอุตสาหกรรม แต่ทั้งสองหมู่บ้านมีลักษณะที่แตกต่างกัน ดังนี้

บ้านป่าสักน้อย เป็นหมู่บ้านที่ตั้งอยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอสันกำแพง ระยะทาง 5 กิโลเมตรซึ่งเป็นแหล่งต้อนรับนักท่องเที่ยวที่สำคัญของจังหวัดเชียงใหม่ เป็นที่จำหน่ายของที่ระลึกหลายประเภท เช่นการทำร่มกระดาษ พัด เสื้อผ้า ตุ๊กตา เครื่องประดับ เครื่องเรือนต่างๆเป็นต้น อาชีพการรับจ้างเพื่อทำสินค้าดังกล่าว จึงเกิดขึ้นในหลายหมู่บ้านรวมทั้งหมู่บ้านป่าสักน้อย อาชีพนอกเกษตรที่สำคัญสามารถแบ่งได้เป็น รูปแบบดังนี้

1). งานที่สามารถทำในหมู่บ้าน เป็นแรงงานรับจ้างเหมาผลิตสินค้าเป็นรายชิ้นโดยจะรับงานมาทำที่บ้าน ได้แก่ งานปักผ้า การทำโบว์ริบบิ้น การเย็บผ้าโหล เป็นต้น ผู้ที่ทำอาชีพนี้ส่วนมากจะทำร่วมกับงานอื่นๆ เช่น การทำนา ทำไร่ การเลี้ยงวัว รายได้โดยเฉลี่ยประมาณ 450 บาทต่อเดือน ผู้ที่ทำงานประเภทนี้โดยส่วนใหญ่จะเป็นเด็ก คนแก่ และผู้ที่มีเวลาว่างจากการทำนา

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

ทำไร่ เป็นงานอิสระ สำหรับงานทำตุ๊กตาผ้าจะรับจ้างในรูปของกลุ่มสมาชิกส่วนใหญ่จะเป็นแม่บ้าน หัวหน้ากลุ่มจะเป็นคนรับงานและกระจายให้แก่สมาชิกกลุ่ม บางชิ้นส่วนที่สามารถให้สมาชิกเหมาได้ จะคิดราคาเหมา ส่วนการประกอบเป็นตัวหรือบางชิ้นส่วนจะจ้างเป็นรายวัน รายได้จากการทำตุ๊กตาประมาณ 1,800 บาทต่อเดือน

2). งานที่อยู่ภายนอกหมู่บ้านแต่อยู่ภายในอำเภอเดียวกัน ส่วนใหญ่เป็นงานรับจ้างเป็นรายเดือนสถานประกอบการที่สามารถเดินทางไปกลับได้ เช่น การรับจ้างเย็บเสื้อที่โรงงาน การรับจ้างเจียรไนพลอย งานก่อสร้าง เป็นพนักงานขายสินค้าตามร้านขายของที่ระลึก เป็นต้น

สำหรับการรับจ้างเย็บเสื้อผ้าที่โรงงาน มักเป็นเด็กผู้หญิงที่เรียนจบชั้น ป.6 และมีความสามารถในการใช้จักรเย็บผ้าเป็นบ้าง ส่วนมากมักจะมีอาชีพเย็บผ้าที่โรงงานแห่งหนึ่ง ซึ่งอยู่ห่างจากหมู่บ้านประมาณ 5 กิโลเมตร โดยรับค่าจ้างวันละ 50 บาท ถ้าหากเริ่มทำงาน 8 โมงเช้า และ เลิกงาน 5 โมงเย็น วันละ 75 บาทถ้าเลิกงาน 3 ทุ่ม และวันละ 100 บาทถ้าเลิกงาน 5 ทุ่ม สำหรับผู้ที่ใช้จักรเย็บผ้าไม่เป็นก็จะอยู่แผนกตัดด้ายโดยได้รับค่าจ้างวันละ 40 บาท และอัตราค่าจ้างจะเพิ่มขึ้นถ้าสามารถเป็นคนตัดเสื้อผ้าให้คนอื่นเย็บได้

งานเจียรไนพลอย อาชีพนี้จะมีทั้งชายและหญิง ลักษณะงานที่ทำคล้ายกับการทำอุตสาหกรรมในครัวเรือน ยังไม่อยู่ในรูปของโรงงาน สถานที่ทำงานจะใช้ตามใต้ถุนบ้าน และนำวัตถุดิบมาจากจังหวัดอื่น ได้แก่ จันทบุรี ค่าจ้างจะจ่ายตามเป็นรายชิ้นตามระดับฝีมือและความยากง่าย โดยเฉลี่ยจะมีรายได้ประมาณ เดือนละ 1,200 บาท แต่เป็นงานที่อิสระไม่จำกัดเวลาทำงาน ทำให้ผู้ที่ชอบทำงานอิสระเลือกทำงานนี้ ถึงแม้ว่าจะมีรายได้น้อยกว่าการรับจ้างเย็บผ้าก็ตาม

งานก่อสร้าง ส่วนใหญ่จะเป็นแรงงานผู้ชาย สถานที่ทำงานภายนอกหมู่บ้าน จะได้รับอัตราค่าจ้างตั้งแต่วันละ 50 บาทขึ้นไปตามความสามารถ สำหรับผู้ที่สามารถที่จะพัฒนาตนเองเป็นช่างไม้ ช่างปูนได้พวกนี้จะรวมกลุ่มกันรับเหมาแรงงานเอง ซึ่งโดยทั่วไปจะรับงานทั้งภายในหมู่บ้านหรือหมู่บ้านใกล้เคียง จะมีรายได้มากกว่าการไปรับจ้างเป็นกรรมกรของผู้รับเหมารายใหญ่โดยมีรายได้ประมาณ 150-200 บาทต่อวัน

อาชีพพนักงานขายของตามร้าน มีเด็กผู้หญิงบางคนประกอบอาชีพทางด้านนี้ รายได้โดยเฉลี่ยประมาณ 1,200 บาทต่อเดือน

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

3). งานนอกภาคเกษตรต่างจังหวัด รับจ้างเป็นคนงานโรงงานซ่อมแซมอวนที่จังหวัดสมุทรปราการ จะมีเด็กจากหมู่บ้านนี้ไปประกอบอาชีพเป็นคนงานโรงงาน ทำหน้าที่ซ่อมแซมอวนของชาวประมงที่โรงงานในจังหวัดสมุทรปราการ เนื่องจากเคยมีคนในหมู่บ้านไปทำงานแล้วกลับมาหาเด็กเพื่อส่งไปทำงานในโรงงานดังกล่าว โดยผู้หาจะได้ค่านายหน้ารายละ 2,000 บาท สำหรับค่าจ้างของเด็กจะขึ้นอยู่กับฝีมือ ขณะนี้แรงงานดังกล่าวส่วนใหญ่จะกลับมาทำงานเย็บผ้าตามโรงงานแต่ก็ยังมีบางส่วนยึดอาชีพนี้อยู่ รายได้จะไม่แตกต่างกับการทำงานที่อำเภอสันกำแพงมากนัก

หมู่บ้านจำบอน เป็นหมู่บ้านที่ตั้งอยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอเมืองลำพูนประมาณ 10 กิโลเมตร และเป็นหมู่บ้านหนึ่งที่ตั้งอยู่ใกล้นิคมอุตสาหกรรมภาคเหนือ จังหวัดลำพูน งานในโรงงานที่นิคมอุตสาหกรรมจึงเป็นแหล่งงานนอกภาคเกษตรที่เกิดขึ้น เพื่อรองรับแรงงานจากภาคเกษตร ซึ่งนับวันจะมีความสำคัญลดลงเนื่องจากความไม่เหมาะสมทางด้านปัจจัยการผลิต ที่ดินไม่สามารถจะใช้ประโยชน์ได้อย่างเต็มที่ เมื่อหมดฤดูทำนา พื้นที่นาจะถูกปล่อยทิ้งไว้เพื่อรอการทำนาอีกครั้งในปีถัดไป ไม่มีการปลูกพืชเศรษฐกิจอื่นใดเป็นพืชหมุนเวียนรายได้จากการทำนาจึงเป็นรายได้เพียงอย่างเดียวที่ได้จากการปลูกพืช จึงเป็นรายได้ที่มีสัดส่วนน้อยมากเมื่อเทียบกับรายได้จากนอกภาคเกษตร สำหรับการเลี้ยงสัตว์จะมีการเลี้ยงวัวควาย ทั้งไว้ใช้ในการไถนาและเลี้ยงไว้เพื่อขาย ส่วนมากผู้ที่ประกอบอาชีพนี้มักจะเป็นผู้หญิงหรือคนแก่ที่ไม่สามารถไปทำงานนอกภาคเกษตรได้ ครัวเรือนที่มีสัตว์เลี้ยงจะมีตั้งแต่ จำนวน 1 ตัวจนถึง 17 ตัวต่อครัวเรือน ครัวเรือนที่มีสัตว์เลี้ยงหลาย ตัวส่วนมากจะเลี้ยงแบบรับส่วนแบ่งครึ่งของจำนวนลูกของสัตว์เลี้ยงกับเจ้าของที่ลงทุนซื้อพ่อพันธุ์แม่พันธุ์ให้กับคนเลี้ยง รายได้จากการเลี้ยงสัตว์จึงขึ้นอยู่กับจำนวนลูกของสัตว์เลี้ยงจึงเป็นรายได้ที่ไม่มากนัก ฉะนั้นการทำอาชีพการเกษตรของหมู่บ้านนี้จึงเป็นเพียงอาชีพดั้งเดิมที่มีรายได้น้อย และไม่ได้รับความสนใจที่ จะปรับปรุงคุณภาพเพื่อให้มีผลผลิตเพิ่มหรือเพื่อให้มีรายได้เพิ่มขึ้น

ในทางตรงกันข้าม อาชีพนอกภาคเกษตรกลับเป็นอาชีพที่นับวันจะทวีความสำคัญขึ้นเรื่อยๆโดยมีอาชีพนอกเกษตรที่สำคัญดังนี้

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

1). งานในนิคมอุตสาหกรรม แรงงานส่วนใหญ่ในหมู่บ้านจำบอนมีความต้องการเข้าทำงานในนิคมอุตสาหกรรม จากการสัมภาษณ์คนที่ไปทำงานพบว่าโรงงานต่าง ๆจะแบ่งเป็น 2 ลักษณะ คือโรงงานที่ค่อนข้างมั่นคงและได้มาตรฐาน แรงงานจะมีรายได้แน่นอนประมาณ 2,200 บาทต่อเดือน (สัมภาษณ์เมื่อปี 2533) บางโรงงานมีการทำประกันชีวิตให้กับคนงาน คนที่จะเข้างานในโรงงานแบบนี้ต้องผ่านการทดสอบจากโรงงานวุฒิการศึกษา ม.3 เป็นเพียงส่วนหนึ่งของกระบวนการคัดเลือกบุคคลเพื่อเข้าทำงานเท่านั้น หากคนที่เรียนจบเพียงภาคบังคับหรือ ป.6 ผ่านการทดสอบก็จะมีสิทธิทำงานในโรงงานประเภทดังกล่าวได้ อีกลักษณะหนึ่งเป็นโรงงานที่ยังทำงานเป็นฤดูกาลจะรับคนงานไม่จำกัด แต่จะมีงานทำแบบไม่ต่อเนื่อง โดยอาจจะขาดบางช่วงเมื่อวัตถุดิบขาดแคลน โดยส่วนใหญ่จะเป็นพวกแปรผลผลิตทางการเกษตร คนงานจะต้องหยุดพักทำให้รายได้ไม่แน่นอนรายได้จากโรงงานประเภทนี้ถ้าหากทำตลอดทั้งเดือนจะมีรายได้ใกล้เคียงกับลักษณะแรก

2). งานเป็นกรรมกรก่อสร้าง เป็นงานที่แรงงานส่วนใหญ่ในหมู่บ้านนี้ยึดเป็นอาชีพหลัก ด้วยเหตุผลหลายประการ ที่พอสรุปได้ดังนี้

- เป็นงานที่ทุกคนที่มีความพร้อมทางด้านร่างกายสามารถที่จะเข้าสู่งานนี้ได้โดยไม่จำกัดจำนวน ไม่จำกัดเพศ และการศึกษา

- รายได้ค่อนข้างเร็วและแน่นอน โดยส่วนมากนายจ้างจะจ่ายเงิน 15 วันต่อครั้ง อัตราค่าจ้างจะแตกต่างกันตามความสามารถ ตั้งแต่เด็กที่เพิ่งจบชั้น ป.6 วันละ 40 บาท กระทั่งถึงวันละกว่าร้อยบาทสำหรับผู้ที่สามารถพัฒนาฝีมือเป็นช่างไม้ช่างปูนได้ (อัตราค่าจ้างเมื่อปี 2533)

- การเปลี่ยนนายจ้าง คนงานสามารถเปลี่ยนนายจ้างได้ตลอดเวลาเมื่อคิดอยากเปลี่ยน

- สถานที่ทำงาน สามารถเลือกทำงานตามสถานที่ก่อสร้างที่ไปเช้ากลับเย็นได้ ส่วนใหญ่จะเป็นสถานที่ก่อสร้างในจังหวัดเชียงใหม่และจังหวัดลำพูน

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

3). งานหัตถกรรม อาชีพอีกประเภทหนึ่งที่เป็นแหล่งรายได้เสริมของสมาชิกในครัวเรือนได้แก่ งานที่ชาวบ้านเรียกว่า "เปียตอก" โดยจะนำไม้ไผ่มาสานเป็นเส้นความกว้างประมาณ 1 1/2 นิ้ว ความยาวไม่จำกัด จะขายเป็นความยาว 100 วา 30 บาท เท่าที่สอบถามพบว่าคนที่มีอาชีพนี้ส่วนมากจะเป็นคนแก่ที่เฝ้าบ้าน และมีบางรายที่ทำเป็นงานอดิเรกเวลาว่างตอนกลางคืน รายได้โดยเฉลี่ยโดยประมาณ 450 บาท ต่อเดือน ทั้งนี้จะมีข้อจำกัดที่วัตถุดิบ เนื่องจากบางฤดูจะขาดแคลนไม้ไผ่ มีพ่อค้าจากต่างถิ่นมารับซื้อ

ทั้งสองหมู่บ้านที่ใช้เป็นตัวแทนของหมู่บ้านที่มีลักษณะโครงสร้างทางเศรษฐกิจแบบอุตสาหกรรมและหัตถกรรม จะมีความแตกต่างกันในรูปแบบของการทำงานแต่สิ่งที่เหมือนกันก็คือทั้งสองหมู่บ้านต่างมีรายได้หลักจากอาชีพนอกภาคเกษตร ในขณะที่อาชีพการเกษตรเริ่มลดความสำคัญลง เรื่อย ๆ และจะไม่มีการพัฒนาระบบการเกษตรเท่าที่ควร

3.3.4 หมู่บ้านบริการ

บ้านเอื้องเหนือ และ บ้านป่าเอื้อง (นามสมมุติ) เป็นหมู่บ้านที่ตั้งอยู่ในจังหวัดเชียงรายเป็นตัวแทนของหมู่บ้านที่มีผู้หญิงบางส่วนในหมู่บ้านประกอบอาชีพเป็นผู้หญิงบริการทางเพศ ในที่นี้จะเรียกลักษณะหมู่บ้านประเภทนี้ว่า "หมู่บ้านบริการ" โดยหมู่บ้านทั้งสองมีประชากรประกอบอาชีพ หลักทางการเกษตรทำนาทำไร่ มาแต่อดีตจนกระทั่งปัจจุบัน สภาพปัญหาที่หมู่บ้านทั้งสองพบมีลักษณะ คล้ายกับหมู่บ้านอุตสาหกรรม คือไม่สามารถที่จะใช้ที่ดินทำการเกษตรได้อย่างเต็มที่ เพราะขาดแคลนน้ำในฤดูแล้ง ที่ดินส่วนใหญ่จึงใช้ประโยชน์เพียงทำนาโดยอาศัยน้ำฝน ผลผลิตข้าวเปลือกโดยเฉลี่ยประมาณ 50 ถังต่อไร่ การปลูกพืชหมุนเวียนในที่พื้นที่นาจึงมีน้อยมาก การทำไร่จะใช้พื้นที่ตามไหล่เขา โดยจะปลูกพวกข้าวโพด เลี้ยงสัตว์ ถั่วเขียวผิวมัน จำนวนผลผลิตต่อไร่ขึ้นอยู่กับธรรมชาติ รายได้จากการเกษตรจึงเป็นรายได้ที่พอยังชีพเสียเป็นส่วนมาก ไม่สามารถสร้างความร่ำรวยได้ ในขณะที่งานนอกภาคเกษตรโดยเฉพาะอาชีพหญิงบริการซึ่งมีตัวอย่างให้เห็นว่า สามารถสร้างความร่ำรวยได้ หรืออย่างน้อยผู้ปกครองจะมีรายได้เป็นหลักหมื่นขึ้นไปในปีแรกที่ส่งลูกสาวไปประกอบอาชีพประเภทนี้

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

บ้านเอื้องเหนือ เป็นหมู่บ้านที่งานวิจัยนี้ได้ให้ความสนใจเลือกเป็นหมู่บ้านเป้าหมายพื้นที่ศึกษา เนื่องจากมีผู้หญิงจากหมู่บ้านนี้ไปประกอบอาชีพเป็นหญิงบริการและได้แต่งงานกับ ผู้ชายชาวต่างชาติ และผู้หญิงเหล่านี้ได้กลับมาสร้างบ้านให้พ่อแม่ สามารถเปลี่ยนแปลงฐานะความเป็นอยู่ให้กับทางบ้านจากครอบครัวที่ยากจนสู่ฐานะที่พอมีพอกินหรือร่ำรวยได้ มีหญิงสาวรายหนึ่งได้แต่งงานกับชาวเยอรมัน แล้วกลับมาสร้างบ้านด้วยแบบบ้านที่ทันสมัย มีอุปกรณ์เครื่องอำนวยความสะดวกเป็นอย่างดี คาดว่าสิ่งเหล่านี้ทำให้อาชีพนี้เริ่มเป็นที่สนใจ และไม่เป็นที่รังเกียจของคนโดยทั่วไป สำหรับรายได้ขึ้นอยู่กับจังหวะและโอกาสของแต่ละคน ส่วนประวัติความเป็นมาว่าอาชีพนี้เกิดขึ้น และค่อนข้างจะเป็นที่ยอมรับของคนบางกลุ่มในหมู่บ้านนี้นั้นไม่สามารถที่จะสอบถามได้ว่าเริ่มเกิดขึ้นตั้งแต่เมื่อไหร่ ในปัจจุบันทราบว่า สถานที่ที่หญิงบริการเหล่าทำงาน ได้แก่ กรุงเทพ ฯ พัทยา หาดใหญ่ เบตง ตลอดจนถึงประเทศญี่ปุ่น เยอรมัน เป็นต้น โดยส่วนใหญ่จะมีนายหน้าค้าผู้หญิงมาติดต่อให้ไปทำงานประเภทนี้ ซึ่งจะเป็นการไปทำงานด้วยความเต็มใจมากกว่าที่จะถูกหลอกลวง

สำหรับงานนอกภาคเกษตรอื่น ๆ มีค่อนข้างน้อยเนื่องจากเป็นหมู่บ้านที่ไม่มีโรงงานอุตสาหกรรม ไม่มีการทำหัตถกรรมในครัวเรือน อาชีพอื่น ๆ เช่น งานรับเหมาก่อสร้าง ช่างไม้ ช่าง ปูน ค้าขาย รับราชการ ลูกจ้างประจำ ก็บ้างแต่เป็นจำนวนน้อย

บ้านป่าเอื้อง (นามสมมุติ) เป็นหมู่บ้านที่ค่อนข้างจะเป็นที่ทราบกันโดยทั่วไปว่าเด็กหญิงที่เรียนจบการศึกษาภาคบังคับหรือ ป.6 ในหมู่บ้านนี้ จะเข้าสู่อาชีพหญิงบริการมากกว่าที่จะเรียนหนังสือต่อระดับมัธยมศึกษา โดยจะมีนายหน้าที่จัดส่งเด็กหญิงไปเป็นหญิงบริการมาติดต่อกับผู้ปกครองเด็ก หรือในบางครั้งผู้ปกครองของเด็กจะไปติดต่อกับนายหน้าเอง เมื่อบุตรสาวมีความพร้อมที่จะเข้าสู่อาชีพนี้ ผู้ที่ประกอบอาชีพเป็นนายหน้าดังกล่าวนี้โดยส่วนใหญ่จะเป็นคนในหมู่บ้านเดียวกัน ซึ่งอาจจะเป็นบิดามารดาที่มีลูกเป็นหญิงบริการ หรือเป็นคนที่เคยประกอบอาชีพนี้ในอดีต โดยจะได้รับค่านายหน้าประมาณคนละ 2,000 บาทต่อเด็กหนึ่งคน สถานที่เด็กหญิงไปทำงานเช่น กรุงเทพฯ พัทยา เบตง เป็นต้น โดยเจ้าของสถานบริการที่เด็กหญิงเหล่านี้ไปทำงาน โดยส่วนใหญ่คนในหมู่บ้านป่าเอื้องนี้จะเป็นเจ้าของหรือเป็นผู้ดำเนินงาน ผู้ปกครองมีความรู้สึกว่าไปทำงานกับคนบ้านเดียวกันจึงไม่น่าเป็นห่วง รายได้โดยเฉลี่ยประมาณ 25,000 บาท/ปี โดยจะ

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

ทำงานกับสถานที่นายหน้าติดต่อให้อยู่ระยะหนึ่ง หลังจากนั้นจะเริ่มออกไปทำงานยังช่องในต่างจังหวัด บางส่วนอาจจะลงไปทำงานภาคใต้ บางส่วนกลับทางภาคเหนือ รายได้ขึ้นอยู่กับ ความสามารถ และโอกาสของแต่ละคน เมื่อไม่สามารถทำงานนี้ได้ก็จะกลับบ้านแต่งงานมีครอบครัว และ บางส่วนที่ไม่ประสบผลสำเร็จในการหารายได้ในด้านนี้ ก็จะกลับมาประกอบอาชีพทางการเกษตรที่เป็นอาชีพเดิมต่อไป

หมู่บ้านที่มีเด็กผู้หญิงบางส่วนไปประกอบอาชีพเป็นหญิงบริการทั้งสองหมู่บ้านจะมีส่วนคล้ายกันในแง่ของการยอมรับของผู้ปกครองบางส่วน ที่มองอาชีพหญิงบริการเป็นเหมือนกับอาชีพทั่วไป อาชีพนี้จะสามารถสร้างความเป็นอยู่และฐานะของครอบครัวได้ดีขึ้น ทั้งๆที่มีเด็กผู้หญิงหลายคนไม่ประสบผลสำเร็จกับอาชีพนี้ และได้กลับมาใช้ชีวิตเหมือนกับคนทั่ว ๆไป ในหมู่บ้านแต่ผู้ปกครอง ก็ยังคิดที่จะให้ลูกสาวไปทำงานด้านนี้เพื่อให้เด็กไปเสี่ยงโชคโดยคาดหวังว่า ลูกของตนเองจะได้สามารถหาเงินมาให้ครอบครัว และสามารถที่จะทำให้ครอบครัวมีความเป็นอยู่ดีขึ้นต่อไป

การนำเสนอข้อมูลพื้นฐานของหมู่บ้านโดยเฉพาะข้อมูลด้านโครงสร้างทางเศรษฐกิจดังกล่าวข้างต้นนี้ จะทำให้มองเห็นภาพของการเริ่มเปลี่ยนแปลงสภาพการประกอบอาชีพทางด้านการเกษตรของหมู่บ้านในชนบทภาคเหนือตอนบน โดยลักษณะอาชีพของประชากรในแต่ละหมู่บ้านจะเริ่มมีความแตกต่างกันมากขึ้นในแต่ละลักษณะหมู่บ้าน บางหมู่บ้านก็ยังยึดและพัฒนาอาชีพการเกษตรให้เป็นอาชีพหลักได้ประสบผลสำเร็จ สำหรับหมู่บ้านที่ไม่ประสบผลในด้านการเกษตร งานนอกภาคเกษตรก็ได้เข้ามามีบทบาทมากขึ้น ซึ่งจะมีลักษณะอาชีพนอกภาคเกษตรที่แตกต่างกันออกไป คาดว่ามีปัจจัยหลายประการที่เป็นตัวกำหนดอาชีพนอกภาคเกษตรที่เกิดขึ้น สำหรับงานวิจัยนี้ได้ให้ความสนใจกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับอาชีพนอกเกษตรของแต่ละหมู่บ้านว่า จะมีผลต่อการศึกษาของบุตรหญิงในครัวเรือนหรือไม่ เพราะมีอาชีพบางประเภทที่เกิดขึ้นที่ไม่จำเป็นต้องมีความรู้สูงก็สามารถทำงานหาเงินได้เป็นจำนวนมากกว่า หรือเท่ากับคนที่มีความรู้สูง เช่น อาชีพหญิงบริการทางเพศ เป็นต้น และมีอาชีพที่สามารถมีเงินเดือนหรือมีรายได้ประจำได้โดยมีวุฒิการศึกษาเพียงแค่ภาคบังคับหรือ ป.6 เท่านั้น เช่น งานเย็บผ้าในโรงงานอุตสาหกรรม หรือ งานในโรงงานที่นิคมอุตสาหกรรมเหล่านี้ เป็นต้น งานดังกล่าวส่วนใหญ่จะเป็นงานสำหรับแรงงานหญิงโดยตรง

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

จะเห็นได้ว่าโครงสร้างทางเศรษฐกิจในพื้นที่ศึกษาจะมีความแตกต่างกัน โดยบางหมู่บ้านจะมีการประกอบอาชีพในภาคเกษตรเป็นหลัก ในขณะที่บางหมู่บ้านมีการประกอบอาชีพในนอกภาคเกษตรเป็นหลัก สำหรับตัวเลขข้อมูลทางด้านรายได้จะนำเสนอในบทต่อไป อย่างไรก็ตาม พบว่าทุกหมู่บ้านเริ่มมีการประกอบอาชีพนอกภาคเกษตรเพิ่มขึ้น

3.4 โครงสร้างทางด้านอาชีพ

จากการศึกษาอาชีพหลักของประชากรในพื้นที่หมู่บ้านเป้าหมายทั้ง 8 หมู่บ้าน มีประชากรในวัยแรงงาน จำนวน 649 คน (ตารางที่ 3.2) พบว่าโดยส่วนใหญ่ทุกหมู่บ้านจะประกอบอาชีพทางด้านการเกษตรเฉลี่ย ประมาณร้อยละ 48.2 และจะมีประชากรส่วนหนึ่งประกอบอาชีพนอกภาคเกษตร โดยเฉลี่ยประมาณร้อยละ 30 ตามรายละเอียด ดังนี้

อาชีพการทำเกษตร เป็นอาชีพดั้งเดิมของเกษตรในชนบทและยังพบว่าในปัจจุบันอาชีพนี้ยังคงมีปรากฏอยู่กว่าร้อยละ 50 ของประชากรในวัยแรงงานใน 3 ลักษณะหมู่บ้านคือ บ้านก้าวหน้า บ้านล้าหลัง และบ้านบริการ มีเพียงหมู่บ้านอุตสาหกรรมเท่านั้นที่มีอาชีพหลักทำเกษตรตนเองเพียงร้อยละ 32.9 หมู่บ้านก้าวหน้ามีรายได้ส่วนใหญ่จากการขายผลผลิตทางการเกษตร ส่วนอาชีพหลักเกษตรรับจ้างนั้น หมู่บ้านก้าวหน้าและหมู่บ้านอุตสาหกรรม มีเพียงประมาณร้อยละ 6 เท่านั้น ในขณะที่หมู่บ้านบริการมีร้อยละ 12 และหมู่บ้านล้าหลังมีถึงร้อยละ 24 ของประชากรในวัยแรงงานของแต่ละหมู่บ้าน เนื่องจากหมู่บ้านล้าหลังมียังมีการผลิตแบบเกษตรเพื่อยังชีพ การใช้เครื่องทุ่นแรงทางการเกษตรแบบสมัยใหม่ยังมีน้อย อาชีพรับจ้างแรงงานทางการเกษตรจึงยังมีสูงกว่าหมู่บ้านอื่น ๆ

อาชีพนอกเกษตร เป็นอาชีพที่หลักที่มีความสำคัญโดยเฉพาะอย่างยิ่งหมู่บ้านอุตสาหกรรม จะมีอาชีพหลักกว่าร้อยละ 55.5 ของผู้ที่อยู่ในวัยแรงงานในหมู่บ้านอุตสาหกรรม โดยอาชีพนอกเกษตรที่พบส่วนใหญ่จะเป็นลักษณะแรงงานรับจ้างที่แตกต่างกันออกไป เช่น กรรมกรก่อสร้าง แรงงานรับจ้างในนิคมอุตสาหกรรม รับจ้างเลี้ยงเด็ก รับจ้างทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมตัดเย็บเสื้อผ้า อุตสาหกรรมบริการและบันเทิง เป็นต้น จะเห็นได้ว่าอาชีพนอกเกษตรของ

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

ชาวชนบทในภาคเหนือ มักจะเป็นอาชีพที่ไม่จำเป็นต้องใช้ความรู้ระดับการศึกษาภาคบังคับก็เพียงพอการประกอบอาชีพนอกภาคเกษตรดังกล่าว สำหรับอาชีพที่จำเป็นต้องใช้ความรู้ที่พบได้แก่ อาชีพรับราชการ ซึ่งมีประมาณร้อยละ 9.26 ของผู้ที่ประกอบอาชีพนอกภาคเกษตร และอาชีพรับราชการยังคงเป็นอาชีพที่ผู้ปกครองเกือบทุกครอบครัวมีความปรารถนาอยากให้บุตรหลานของตนมีอาชีพรับราชการ แต่ดูเหมือนว่าจะเป็นอาชีพที่ค่อนข้างจะเป็นไปได้ยากสำหรับบุตรหลานของครัวเรือนในชนบท เนื่องจากการรับราชการจะต้องผ่านการสอบแข่งขันในหลายขั้นตอน ซึ่งเด็กในชนบทจะเสียเปรียบตั้งแต่เริ่มเรียนหนังสือที่มักจะได้เรียนในโรงเรียนที่มีคุณภาพด้อยกว่าเด็กที่เรียนในเมือง ตลอดจนเสียเปรียบในด้านการสอบแข่งขันตั้งแต่สอบเรียนต่อในระดับที่สูงขึ้นจนถึงการสอบคัดเลือกเพื่อเข้าทำงาน ผู้ปกครองจึงมักจะมีความเห็นว่าการประกอบอาชีพรับราชการเป็นเรื่องที่เป็นไปได้ยาก ความเห็นของผู้ปกครองจึงแยกเป็นสองส่วน ส่วนหนึ่งจะพยายามให้ลูกรับราชการ อีกส่วนหนึ่งก็จะเลิกคิดเนื่องจากเห็นว่าเป็นไปไม่ได้ จึงมักจะให้ลูกประกอบอาชีพอื่นที่มีรายได้หรือค่าตอบแทนที่เป็นรายได้ประจำ โดยเฉพาะการประกอบอาชีพเป็นลูกจ้างรายเดือนตามโรงงานต่าง ๆในกรณีที่อยู่ใกล้โรงงาน เช่น ที่หมู่บ้านจำบอนที่อยู่ใกล้นิคมอุตสาหกรรมจังหวัดลำพูน หรือ หมู่บ้านป่าสักน้อยที่อยู่ใกล้โรงงานตัดเย็บเสื้อผ้า

สำหรับหมู่บ้านล้าหลังอาชีพนอกเกษตรของคนในหมู่บ้านจะมีจำนวนน้อยกว่าหมู่บ้านอื่นๆ อาชีพค้าขาย โดยการตั้งร้านขายของในหมู่บ้านจะถือเป็นอาชีพนอกเกษตรของหมู่บ้านเป็นอันดับแรก และ อาชีพรับจ้างจะเป็นอาชีพที่ตามมาโดยปกติจะต้องเดินทางไปรับจ้างนอกหมู่บ้านหรือตำบล เช่น การรับจ้างเลี้ยงเด็ก หรือเป็นลูกจ้างทั่วไป

3.5 อาชีพสตรีนอกภาคเกษตร

จากข้อมูลในตารางที่ 3.3 ที่แสดงจำนวนผู้ที่ประกอบอาชีพหลักนอกภาคเกษตร พบว่าทุกหมู่บ้านหญิงจะมีอาชีพหลักนอกภาคเกษตรมากกว่าชาย โดยเฉพาะหมู่บ้านบริการจะมากกว่าชายถึงหนึ่งเท่ากว่า แสดงให้เห็นถึงบทบาทของผู้หญิงในชนบทภาคเหนือจะมีมากกว่าชายในนอกภาคเกษตร

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

สตรีในหมู่บ้านต่างๆ จะประกอบอาชีพ ดังนี้ หมู่บ้านอุตสาหกรรม เป็นหมู่บ้านที่สตรีประกอบอาชีพนอกภาคเกษตรถึง 47 ครัวเรือน หรือร้อยละ 88.7 ของครัวเรือนทั้งหมดจำนวน 50 ครัวเรือน อาชีพส่วนใหญ่ก็ยังคงเป็นแรงงานรับจ้าง สตรีในหมู่บ้านก้าวหน้าจะมีรายได้นอกภาคเกษตร จากการทำงานหลายประเภท เช่น ค้าขาย รับราชการ ทอผ้า รับจ้างอุตสาหกรรมในครัวเรือน เป็นต้นโดยจะมีจำนวนในแต่ละอาชีพกระจายกันไป ส่วนหมู่บ้านล้าหลังพบว่า มีครัวเรือนที่มีสตรีทำงานนอกภาคเกษตรจำนวน 27 ครัวเรือนจากจำนวนครัวเรือนทั้งหมด 49 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 55 อาชีพนอกภาคเกษตรของสตรีส่วนใหญ่ได้แก่การเป็นแรงงานรับจ้างทั่วไป

3.6 การอพยพแรงงาน

โดยส่วนใหญ่พบว่า แรงงานนอกภาคเกษตรในชนบทจะมีการอพยพแรงงานไปทำงานยังต่างถิ่น ซึ่งจะมีตั้งแต่นอกหมู่บ้านในตำบลเดียวกัน เช่นที่บ้านป่าสักน้อย จะมีการออกไปทำงานนอกหมู่บ้าน แต่ยังคงอยู่ในตำบลเดียวกันเนื่องจากหมู่บ้านใกล้เคียงมีการตั้งโรงงานตัดเย็บเสื้อผ้า หรือในกรณีของหมู่บ้านจำบอนที่มีการออกไปทำงานในนิคมอุตสาหกรรม หรือทำงานกรรมกรก่อสร้างในจังหวัดเชียงใหม่ ลำพูน ตลอดจนถึงการอพยพไปทำงานยังต่างประเทศของหญิงบริการ เป็นต้น

หมู่บ้านที่มีการอพยพแรงงานมากที่สุดในพื้นที่ศึกษา ได้แก่ หมู่บ้านอุตสาหกรรม ประมาณร้อยละ 58 ของผู้ที่อพยพแรงงาน ตารางที่ 3.4 แต่จะเป็นแรงงานอพยพที่สามารถไปเช้าเย็นกลับได้ ในหมู่บ้านหญิงบริการจะมีการอพยพแรงงานน้อยกว่าหมู่บ้านอุตสาหกรรม และระยะเวลาการอพยพ จะไปนานกว่าโดยส่วนใหญ่จะเป็นการอพยพไปยังกรุงเทพมหานคร ส่วนหมู่บ้านก้าวหน้าและหมู่บ้านเกษตรน้ำฝน จะมีการอพยพแรงงานน้อยลงตามลำดับ

เมื่อเปรียบเทียบระหว่างชาย หญิง ตามตารางที่ 3.5 หญิงจะอพยพแรงงานมากกว่าชาย โดยหญิงจะอพยพแรงงานประมาณร้อยละ 57 ของผู้ที่อพยพแรงงานทั้งหมด และหญิงจะอพยพแรงานในช่วงระยะเวลาที่นานกว่าชาย ตารางที่ 3.8

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

3.7 แรงงานหญิงเข้าสู่อาชีพนอกภาคเกษตรมากกว่าแรงงานชาย

จากการศึกษาครั้งนี้ พบว่าผู้ที่ยึดอาชีพหลักนอกภาคเกษตรในทุกหมู่บ้านจะเป็นผู้หญิงมากกว่าผู้ชาย โดยดูจากลักษณะอาชีพ การอพยพแรงงาน ช่วงระยะเวลาการทำงาน สถานที่ทำงาน เมื่อเปรียบเทียบระหว่างชายหญิงแล้ว ทำให้ทราบข้อเท็จจริงบางประการว่า แรงงานหญิงจะเข้าสู่อาชีพทางด้านอุตสาหกรรมและบริการมากกว่าชาย เช่น กรณีหมู่บ้านอุตสาหกรรมส่วนใหญ่จะต้องการแรงงานหญิงมากกว่าแรงงานชาย หมู่บ้านบริการแรงงานหญิงจะอพยพเข้าสู่แรงงานด้านบริการทางเพศ ส่วนหมู่บ้านก้าวหน้า และล้าหลัง หญิงก็จะมีอาชีพค้าขายภายในหมู่บ้าน เป็นต้น

จากโครงสร้างตลาดแรงงานที่เปลี่ยนไปในแต่ละพื้นที่เป้าหมาย จึงพอสรุปได้ว่า

1. แรงงานหญิงจะเข้าสู่แรงงานนอกภาคเกษตรมากกว่าแรงงานชาย โดยหญิงจะมีอาชีพหลักนอกภาคเกษตรประมาณร้อยละ 58 ชายประมาณ ร้อยละ 42
2. ลักษณะของงานนอกภาคเกษตรยังคงเป็นแรงงานที่ไร้ฝีมือ และไม่จำเป็นต้องมีความรู้ เช่น งานกรรมกรก่อสร้าง ลูกจ้างในนิคมอุตสาหกรรม ในหมู่บ้านจำบอน ลูกจ้างตัดเย็บเสื้อผ้าในโรงงานที่อำเภอสันกำแพง หรืองานเป็นหญิงบริการทางเพศในหมู่บ้านป่าเอื้องและเอื้องเหนือ เป็นต้น
3. หญิงจะอพยพแรงงานมากกว่าชาย และช่วงระยะเวลาการอพยพจะนานกว่าชาย

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

ตาราง 3.1 แสดงข้อมูลพื้นฐานหมู่บ้านเป้าหมาย ปี 2533

ลักษณะหมู่บ้าน	ก้าวหน้า		ล้าหลัง		อุตสาหกรรม		บริการ	
บ้าน	ร่มหลวง	แม่กุ้งบก	สา	กุงไม้สัก	จำบอน	ป่าสักน้อย	เอื้องเหนือ	ป่าเอื้อง
ตำบล	แม่แฝก	สันกลาง	แม่เจดีย์	ป่างหมู	ศรีบัวบาน	แม่ปูคา	หาดทราย	สายลม
อำเภอ	สันทราย	สันป่าตอง	เวียงป่าเป้า	เมืองฯ	เมืองฯ	สันกำแพง	เทิง	เทิง
จังหวัด	เชียงใหม่	เชียงใหม่	เชียงราย	แม่ฮ่องสอน	ลำพูน	เชียงใหม่	เชียงราย	เชียงราย
ระยะห่างอำเภอ	17	3	19	9	10	5	2	15
ระยะห่างจังหวัด	30	19	83	9	10	13	60	45
ประชากรรวม	933	727	984	651	1,375	829	1,056	804
-ชาย	447	360	495	326	650	415	512	397
-หญิง	486	367	489	325	725	414	544	407
ครัวเรือน	294	213	220	169	345	234	258	218
ถนน	ลาดยาง	ลาดยาง	ลูกรัง	ลูกรัง	ลาดยาง	ลาดยาง	ลาดยาง	ลาดยาง
ประปา	ไม่มี	ไม่มี	ไม่มี	ไม่มี	มี	ไม่มี	ไม่มี	ไม่มี
ไฟฟ้า	มี	มี	มี	มี	มี	มี	มี	มี
ชลประทาน	มี	มี	ไม่มี	ไม่มี	ไม่มี	ไม่มี	ไม่มี	ไม่มี
โทรศัพท์	มี	ไม่มี	ไม่มี	ไม่มี	ไม่มี	ไม่มี	ไม่มี	ไม่มี
โทรทัศน์	248	202	70	31	310	181	182	70
รร.ประถม	มี	มี	มี	มี	มี	ไม่มี	มี	มี
รร.มัธยม	ไม่มี	ไม่มี	ไม่มี	ไม่มี	ไม่มี	ไม่มี	ไม่มี	ไม่มี
ระยะห่าง รร.	17	3	3	9	10	5	2	5
อาชีพทำนา								
-(ครั้ง/ปี)	2	2-3	1	1	1	1	1	1
-ข้าวถัง/ไร่	70	70	50	45	45	50	50	50
พืชไร่	มันฝรั่ง	ถั่วเหลือง	ขิง	กระเทียม	-	-	ข้าวโพด	ข้าวโพด
อัตราค่าจ้าง	40	40	40	40	60	70	35	35
รายได้เฉลี่ย	60,980		34,431		59,378		50,256	

ที่มา : จากแบบสอบถามข้อมูลพื้นฐานระดับหมู่บ้าน กชช.2 ค และการสัมภาษณ์

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

ตารางที่ 3.2 แสดงจำนวนและร้อยละของอาชีพหลักของประชากรในแต่ละลักษณะหมู่บ้าน

หน่วย : คน

รายการ	ก้าวหน้า	ล้าหลัง	อุตสาหกรรม	บริการ	รวม
อาชีพหลัก					
1) เกษตรตัวเอง	75	95	60	83	313
	(58.6)	(49.7)	(32.9)	(56.1)	(48.2)
2) เกษตรรับจ้าง	8	45	11	17	81
	(6.2)	(23.6)	(6.1)	(11.5)	(12.5)
3) นอกเกษตร	38	33	101	33	205
	(29.7)	(17.3)	(55.5)	(22.3)	(31.6)
4) ไม่มีอาชีพ	7	18	10	15	50
	(5.5)	(9.4)	(5.5)	(10.1)	(7.7)
รวม	128(100%)	191(100%)	182(100%)	148(100%)	649(100%)
อาชีพนอกเกษตร					
1) ค้าขาย	7	7	3	4	21
2) หัตถกรรมในครัวเรือน	3	3	5	-	11
3) กรรมกรก่อสร้าง	5	2	57	3	67
4) รับราชการ	6	2	5	6	19
5) รับจ้างเลี้ยงเด็ก	4	3	3	2	12
6) อุตสาหกรรมท่องเที่ยว	-	2	1	-	3
7) นิคมอุสาหกรรม	-	-	15	-	15
8) อุตสาหกรรมสิ่งทอ	7	3	10	-	20
9) อุตสาหกรรมบันเทิง	-	2	-	17	19
10) ขับรถรับจ้าง	2	2	1	-	5
11) ลูกจ้างอื่น ๆ	4	7	1	1	13
รวม	38	33	101	33	205

ที่มา : จากแบบสัมภาษณ์และจากการคำนวณ

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

ตารางที่ 3.3 แสดงจำนวนและร้อยละ ของประชากร ชาย หญิงที่มีอาชีพหลักนอกภาคเกษตร

หน่วย : คน

ลักษณะหมู่บ้าน	จำนวนผู้ที่มีอาชีพหลักนอกภาคเกษตร		
	ชาย	หญิง	รวม
ก้าวหน้า	17	21	38
	(44.7)	(55.3)	(100%)
ล้าหลัง	16	17	33
	(48.5)	(51.5)	(100%)
อุตสาหกรรม	43	58	101
	(42.6)	(57.4)	(100%)
บริการ	10	23	33
	(30.3)	(69.7)	(100%)
รวม	86	119	205
	(41.9)	(58.1)	(100%)

ที่มา : จากแบบสอบและการคำนวณ

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

ตารางที่ 3.4 แสดงร้อยละของสถานที่ทำงานนอกเกษตรนอกหมู่บ้าน

หน่วย : ร้อยละ

รายการ	ก้าวหน้า	ล้าหลัง	อุตสาหกรรม	บริการ	รวม
1. นอกหมู่บ้านในตำบลเดียวกัน	6.7	3.4	8.7	0.7	19.5
2. นอกตำบลในอำเภอเดียวกัน	2.0	1.3	24.8	-	28.2
3. นอกอำเภอในจังหวัดเดียวกัน	3.4	-	7.4	2.0	12.8
4. นอกจังหวัดในภาคเดียวกัน	-	1.3	11.4	0.7	13.4
5. ภาคอื่น ๆ	-	4.7	4.0	2.0	10.7
6. กรุงเทพ ฯ	1.3	2.0	1.3	9.4	14.1
7. ต่างประเทศ	-	-	-	1.3	1.3
รวม	13.4	12.8	57.6	16.1	100.0 (N=149)

ที่มา : จากแบบสัมภาษณ์

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

ตารางที่ 3.5 แสดงร้อยละของสถานที่ทำงานนอกเกษตรนอกหมู่บ้าน แยกตามชายหญิง

หน่วย : ร้อยละ

รายการ	ชาย	หญิง	รวม
1. นอกหมู่บ้านในตำบลเดียวกัน	7.4	12.1	19.5
2. นอกตำบลในอำเภอเดียวกัน	14.7	13.4	28.2
3. นอกอำเภอในจังหวัดเดียวกัน	6.0	6.7	12.8
4. นอกจังหวัดในภาคเดียวกัน	5.4	6.7	13.4
5. ภาคอื่น ๆ	2.0	5.4	10.7
6. กรุงเทพ ฯ	0.7	12.1	14.1
7. ต่างประเทศ	0.7	0.7	1.3
รวม	42.9	57.1	100.0 (N=149)

ที่มา : จากแบบสัมภาษณ์

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

ตารางที่ 3.6 ตารางแสดงช่วงเวลาการทำงานของผู้ที่ทำงานต่างถิ่น

หน่วย : ร้อยละ

ช่วงเวลา	ก้าวหน้า	ล้าหลัง	อุตสาหกรรม	บริการ	รวม
ไปทุกวัน ไปเช้า-กลับเย็น	12.2	2.1	51.3	-	65.5
ไปเฉพาะช่วงว่างจากไร่นา	-	0.7	0.7	-	1.4
ไปน้อยกว่า 3 เดือน	-	-	0.7	-	0.7
ไปมากกว่า 3 เดือน ถึง 1 ปี	0.7	1.3	0.7	3.4	6.0
ไปมากกว่า 1 ปี ถึง 2 ปี	1.3	5.4	3.4	6.8	16.9
ไปมากกว่า 2 ปี	-	2.8	1.3	5.3	9.5
รวม	14.2	12.2	58.1	15.5	100.0 (N=148)

ที่มา : จากการสัมภาษณ์

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

ตารางที่ 3.7 ตารางแสดงช่วงเวลาการทำงานของผู้ที่ทำงานต่างถิ่น แยกชาย หญิง

หน่วย : ร้อยละ

ช่วงเวลา	ชาย	หญิง	รวม
ไปทุกวัน ไปเช้า-กลับเย็น	30.4	35.4	65.5
ไปเฉพาะช่วงว่างจากไร่นา	0.7	0.7	1.4
ไปน้อยกว่า 3 เดือน	-	0.7	0.7
ไปมากกว่า 3 เดือน ถึง 1 ปี	2.1	4.0	6.0
ไปมากกว่า 1 ปี ถึง 2 ปี	7.4	9.4	16.9
ไปมากกว่า 2 ปี	2.7	6.8	9.5
รวม	43.3	56.7	100.0 (N=148)

ที่มา : จากการสัมภาษณ์

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved